

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politic'
ZATVORENIK

GODINA XIX. - SRPANJ/KOLOVOZ 2009. CIJENA 25 KN BROJ **208/209**

**Čestitamo Dan
domovinske zahvalnosti!**

ZBOGOM, SANADERU, DOBRO DOŠAO HEBRANG!

Iznenađujuća ostavka predsjednika vlade Ive Sanadera imat će bitne posljedice na život svih građana, pa tako i na udrugu i članove Hrvatskog društva političkih zatvorenika. Teško je u vezi te ostavke reći i napisati nešto novo, što već nije objavljeno, no svejedno, mislim kako je potrebno da se čuje i naš glas. I to ne radi kvalifikacije takvog čina, ili zbog analize razloga radi kojih je ostavka podnesena baš u ovom trenutku, što to znači za sudbinu hrvatske države u ovim kriznim vremenima, je li to dobro ili loše za Hrvatsku?

I još nešto, ne zanima me njegov - Sanaderov - osobni interes.

Mislim da bi bilo dobro, da je ostao na položaju premijera do konca mandata. No, kako to više nije, štoviše, imamo već i novu premijerku u osobi Jadranke Kosor, okrenimo se onomu što predstoji. S obzirom na to da on osobno nije bio kreator gospodarske politike, nema razloga da neizbjegne promjene i mјere provede nova Vlada i to odmah posebno dvije; **smanjenje javne potrošnje i štednju na svim područjima, te borbu protiv korupcije.**

Dobra strana Sanaderove ostavke jest njegovo odustajanje od kandidature za mjesto predsjednika Republike, čime bi do konca godine paralizirao vladu da donosi životno važne odluke, što bi imalo za posljedicu još veću gospodarsku krizu.

Vjerujem, ipak, da je glavni motiv za iznenadnu ostavku premijera bilo razočaranje u institucije EU. Po svim pokazateljima ali i izjavama odgovornih europskih činovnika, bili smo na korak do ulaska u EU. Danas smo u situaciji kad godinu našeg pristupa ne može nitko predvidjeti. A budući da je Ivo Sanader uložio u taj projekt svu svoju energiju, i boljeg Hrvata za taj posao nismo mogli imati, razumljivo je njegovo razočaranje, nakon što je od mnogih europskih čelnika koje je znao nazivati prijateljima izigran.

Mi, bivši politički uznici, ne doživljavamo odgodu našeg ulaska u EU kao poraz i neuspjeh. Žalimo samo, što se naš premijer tijekom pristupnih pregovora često dodvoravao, davao ustupke, nastupao ispod dostojanstva. Na stranicama našeg mјesečnika sigurno smo desetak puta upozoravali - u EU uspravno, nikako i nikada ponizno. Da smo se tako postavili, rezultat pristupnih pregovora bio bi bolji ili nikakav, kao što je i danas nakon petogodišnjeg puzanja.

Jasno da ovaj događaj nisu propustili svi oni - domaći i strani - koji se još uvijek ne mogu pomiriti s nestankom komunističke Jugoslavije, a postojanjem neovisne Hrvatske. Oni, kao i uvijek, točno znaju što se dogodilo: «Na povlačenje su ga natjerali desničari predvođeni Hebrangom....» Za takve je biti ljevičar politički pozitivno, a bit desničar toliko negativno, da bi ukazom predsjednika Republike desničare trebalo zabraniti. A zašto? Ljevičari nikad ne spominju pripadnost svojoj domovini, oni su građani svijeta poput «proletera svih zemalja», dok desničari naglašavaju svoje domoljublje i to im je motivacija za rad.

Mi smo počašćeni, da se u tom kontekstu proziva naš član dr. Andrija Hebrang, te s nestrpljenjem očekujemo potvrdu njegova dobrega zdravstvenog stanja - što će reći - potvrdu kandidature za predsjednika Republike; i to smatramo dobrom posljedicom premijerove ostavke. Desničar, antifašist i antikomunist, za početak ima sigurnih pet tisuća glasova među članovima svoje udruge.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA

Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA

10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja preplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.
***

ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***

<http://www.hdpz.t-com.hr>

ZAŠTO HERCEG – BOSNA?

Zajednica hercegovačkih Hrvata (ZHH) u Švicarskoj organizira već niz godina jesensku kulturno-zabavnu večer u humanitarne svrhe pod nazivom „Herceg Bosna srce moje – vratimo djeci osmijeh na lice“ (tekst na pozivnici glasi točno ta-

Piše:

Tihomir NUIĆ

jestio nazočne da će vjerojatno morati promijeniti naziv humanitarne priredbe, eto, stižu pritužbe na spominjanje „Herceg-Bosne“, zbog čega stanoviti ljudi ne žele sudjelovati u toj po sebi plemenitoj akciji. Nakon kraće diskusije, Upravni me je odbor zamolio da napišem nešto o pojmu „Herceg-Bosna“ kako bi oni to objavili na internetskoj stranici udruge.

Ovdje najprije valja naglasiti da je stvar Upravnoga odbora kako će nazvati neku priredbu. Oni sami moraju procijeniti kojim će odgovarajućim sredstvima i ljudima na moralno odgovoran način postići svoj cilj, u ovom slučaju prikupiti novac koji će u ime udruge podijeliti potrebnima. To je isključivo u nadležnosti Upravnog odbora koji će na sljedećoj godišnjoj skupštini podnijeti izvješće i s punom odgovornošću stati pred svoje članove.

Druga se primjedba odnosi na nesigurnost Hrvata, unatoč stečenoj slobodi, kad je u pitanju njihov narodni, nacionalni i kulturološki identitet. Za to ima više uzroka, a jedan je svakako nedostatak povijesne i jezične podloge. Prof. Ivo Škarrić o tome sažeto kaže: „kad netko kaže milion umjesto milijun, ništa se ne gubi u komunikacijskom smislu, gubi se na identitetu, jer ti nisi onda dovoljno ti“. (Glas Koncila, 4. siječnja 2009., str. 8). Daljnji uzrok nesigurnosti među Hrvatima je posvemašnje destruktivno djelovanje bivših Titovih pionira koji svjesno krivotvore činjenice i potkopavaju državno-pravne temelje Hrvatske. Kao jedan od

bezbroj primjera takvih pionirskih djelatnika među nama u Švicarskoj, neka nam posluži ovaj kratki citat: „I što da zaključno poručimo onima koji su se prepoznali u ovom opisu? Najteža kletva moje stare majke upućena Srbima na početku rata u Hrvatskoj – ,dabogda se sami sobom pozabavili? – bila bi možda ipak preteška, kad znamo kakvim je plodom urodila“. Ovaj tekst, bez ikakva suosjećanja s hrvatskim prognanicima i njihovim popaljenim domovima, potpisuje Dunja Gaupp u *Društvenim obavijestima*, glasilu Hrvatske kulturne zajednice (br. 88, svibanj 2000.) - ni pet godina nakon *Oluje*. Unatoč tome što znamo da je u tako kratkom roku bilo nemoguće obnoviti sva hrvatska porušena naselja, podmeće nam se, po uhodanom običaju, krivnja za nestanak anakronog „bratstva i jedinstva“.

A kako neznanje u sebi može kriti veliku nesigurnost, neka nam posvjedoči sljedeći groteski primjer iz *Aargauer Zeitung* (6. svibnja 2009.). Novinar sjedi u vlaku i osluškuje razgovor trojice mlađića s nepoznatom djevojkom koja se ranije zaputila na posao u bolnicu, a mlađići se vraćali s noćnog izlaska. Nakon što im je objasnila da ima prijatelja i da s njom ne mogu računati kod noćnih izlazaka, kazala im je da se zove Nicole. Budući da oni nisu odavali svoja imena, upitala ih je, jesu li oni sva trojica „Jugoši“? Jedan se odmah usprotvio i kazao da on nije „Jugoš“ nego Makedonac. I pokaže na

Naziv "Bosna i Hercegovina" koristi se tek od 2. pol. XIX. stoljeća

ko – autorova primjedba). Prikupljenim novcem s tih večeri pomažu se dječji domovi, siročad ili socijalno ugrožene obitelji s malodobnom djecom po Bosni, Hrvatskoj i Hercegovini. Svi darovi, a radi se o više desetaka tisuća švicarskih franaka, uredno su uknjiženi s priloženim, potpisanim potvrdoma primatelja. Na godišnjoj skupštini ZHH u Zürichu 14. ožujka 2009. godine, Upravni je odbor obavi-

Hrvatski jug.

Posljednjih godina, a osobito u posljednje mjesecu do danas mnogo novina pišu o hrvatskim zemljama na jugu, t. j. o Dalmaciji i Herceg-Bosni. Iako „Domovi“ čitaoci znaju već prilično o tim zemljama, vredno je, da se nješto ponovi, a nješto dodade, prije nego razložimo najnovije glase, i što se tu na našem jugu snije.

Premda je danas čitav hrvatski narod pod jednim vladarom, koji stoluje u Beču, ipak je naša domovina podijeljena na tri glavne hrpe: u jednoj je hrpi stara Hrvatska i njegdašnje turske tri županije (t. zv. „Slavonija“); u drugoj je hrpi Istra

Naziv Herceg-Bosna u svetojeronominskim izdanjima početkom XX. stoljeća

Ante Radić (Dom, 1901.) ravnopravno koristi ime BiH i Herceg-Bosna

Mači prirosi.

Vjerovala iz Herceg-Bosne.
OD HRVATSKOGA NARODA ČUO I NAPISAO IVAN ZOVKO.

C. Čini.

I. Gatać.

Čovječji čini (Nastavak.) Kad ostane agrizak od zalogaja.¹ Ni na što se neće prije pošmognuti (polakomiti) vještice, kô na ugrizak, kad ostane iza jegeka (jela). U tom više one uživaju. Ko je tada, kô oni (!)? Nakite se (saberi se) i sakupe oko onog ugrisaka, kô e miroti (po narodnom mišljenju nekakvor sitni zabačeni mnogobrojni narod), a ne će ni da ga se laznu (okuse), kô da je od smrti ilag (lijek), nego samo u ū buš (gleđaju) i devetnaj (govore) nešto, ko zna, šta!

*Vražina se najvole zakloniti pod noktima.*² Pod noktima, kad su u koga veliki nokti, najvole se vražina i onako stutuhbiti (zakloniti, nastaniti), da ga čovjek nosi, a onako će se po gotovu nastaniti, kad mu se okuste (hotimice) ostavi, jer mu tu imade pod noktimi i hrane i brane (obrane).

¹ Što ne važi Bogu, ne važi ni Juhmu, a što ne važi Juhmu, ne važi Bogu. Što bih ja ostavio ugrizak od zalogaja, kad ga mogu smunjati (pojeti)? Zašto da bi mi se i on ujao, kô pudaru (čuvati vinograd) pô smokve?

² Ružan je i nedlačan (grijesan) hadet (običaj) u ovih sadašnjih sudbenika i pisara, što sjede po konvencijama (Narod tako izgovara, kao i „zomljana“ [zemaljska] vlasta, „obručala“ [ukoruzna] oblast, „peli-ratić“ [apeliratić] i t. d.) i ostave po onaj jedan veliki nokat. Za kog će ono bitjes? U nas ne bi niko ono držao, ven (več) da se je odrekao svoje (pameti).

Ivan Zovko u izdanjima JAZU također piše
Herceg-Bosna

kolege, govoreći da ni oni nisu „Jugoši“ nego Hrvati, što ovi klimanjem glave potvrduju. „Kakva razlika uopće postoji između tih pojrnova“ – upita Nicole. Makedonac se trudi kako bi nešto rekao, pa rekne da je razlika ogromna, tražeći rijeći kako bi joj objasnio tu razliku, dok mu na pamet ne padne sljedeće: razlika je kao između Nikeovih i Adidasovih tenisica!

II.

Države su na različite načine nastajale i dobivale svoja imena. Njemačka, Slovačka, Češka, Poljska, Madžarska, Hrvatska itd. su nazvane po svojim narodima. Za razliku od njih, Austrija je zemljopisni naziv za Istočno carstvo (Österreich) po kojemu su Austrijanci dobili ime. U Belgiji žive Flamanci, Valonci i Nijemci, ali prema državnom imenu naciju se naziva belgijskom. Isti je slučaj i sa švicarskom nacijom koju čine različiti narodi i kulture. Kneževinu Liechtenstein je prije više stoljeća kupio neki imućni plemić po kojemu je i dobila ime.

Bosna je vjerojatno dobila ime po rijeci Bosni. Ona je u početku bila mala zemlja kojom je neko vrijeme vladao ban. U srednjovjekovnim povijesnim mijenama gubila je i osvajala teritorije, bila ovisna i neovisna, „ali je većinom priznavała vrhovnu vlast ugarsko-hrvatskih kraljeva“ (**K. Draganović**). U jednom je razdoblju postojalo moćno bosansko kraljevstvo koje je vladalo dijelovima današnjih susjednih zemalja. A bilo je i obrnutih sluča-

Sreća u nesreći. Pripovijesti iz Herceg-Bosne. Za hrvatsku mladež izdao Hrvatski pedagoški zbor u Zagrebu 1908.

Verlobungs-Hochzeits — bräuche in Bosnien und Dalmatien, Wien 1899.

LITERATURA: J. Milanović, Nekrolog Ivanu Klariću, Književni pupoljci, Almanah đako savojevske učiteljske škole, Sarajevo 1912.

Herceg-Bosna u nakladi Hrvatskoga pedagoškog zbora 1908.

java. Godine 1463. osvajaju je Osmanlije i Bosna 1580. godine postaje pašalukom. S vremenom se taj pašaluk teritorijalno toliko proširio na račun hrvatskog kraljevstva da je „bosanski paša držao pod svojom vlašću područje veće nego ijedan bosanski kralj“ (**Hazim Šabanović**).

Primjerice, današnja „Bosanska Krajina“ je dugo nosila naziv „Turska Hrvatska“ jer je prije osmanlijskih osvajanja bila dijelom hrvatskog kraljevstva. Mirom u Beogradu 1739. godine utvrđene su sjeverne, zapadne i južne granice pašaluka koje su ujedno današnje granice između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Povijesna vrela spominju Hum kao politički entitet još 925. godine. Srednjovjekovni Hum ili današnja Hercegovina nastala je ujedinjenjem kneževina Zahumlja

(zapadni dio) i Travunje (istočni dio) pod vladarom **Sandaljem Hranićem-Kosačom** (1392. – 1435.). Hercegovina (hercegova zemlja) je dobila ime po svome vladaru hercegu **Stjepanu Vukčiću-Kosači** (1435. – 1466.). Osmanlije su je osvojile devetnaest godina nakon pada Bosne i ona tako postaje dijelom Osmanlijskog Carstva, uglavnom kao dio bosanskoga pašaluka. Pod upravom paše **Rizvanbegovića** u 19. stoljeću Hercegovina postaje posebnim pašalukom. Austro-Ugarska Monarhija je nakon okupacije 1878. godine povijesne zemlje Bosnu s jedne i Hercegovinu s druge strane ujedinila u jednu političku jedinicu pod imenom Bosna i Hercegovina i definitivno ozakonila jedan novi državno-pravni entitet. To se ime zadržalo do danas i u javnosti vrijedi kao povijesna kategorija.

Otkud ime Herceg-Bosna, tko ga je radio i u kojem kontekstu? Na ova pitanja ne možemo danas dati konačni odgovor i morat ćemo sačekati historiografska istra-

Herceg-Bosna prigodom aneksije

Geografsko - etnografsko - historička
- - i državopravna razmatranja - -

Predavao u Ljubljani dne 14. stud. 1908.

Dr. Ferdo pl. Šišić

kr. sveuč. profesor i narodni zastupnik za kotar
vinkovčki.

■ ■ ■

Cijena 30 filira.

■ ■ ■

ZAGREB

Tiskara hrvatske stranke prava d. d.
1908.

CONSILIKUM

I u znanstvenim raspravama koristi se
naziv Herceg-Bosna (F. Šišić, 1908.)

U poznatoj brošuri S. Radić koristi samo
naziv Bosna i Hercegovina

na, Dubrovnik 1818.

Izabrani spisi, Sarajevo 1950.

LITERATURA: H. Kreševljaković, Pregled hrvatske knjige u Herceg-Bosni od najstarijih vremena do 1912.; V. Karoman. Bio-bibliografija starijih hrvatskih pisaca Bosne i Hercegovine, Život, 1979.; I. Alilović, Tragom hrvatske kulturne baštine u Hercegovini, Zagreb 1980.

Hamđija Kreševljaković 1912. koristi naziv Herceg-Bosna

živanja, ako se uopće neki povjesničar upusti u taj posao. Ipak danas možemo sa sigurnošću ustvrditi da je sintagma Herceg-Bosna rabljena kao sinonim za Bosnu i Hercegovinu bez političkih konotacija.

Поздрав ослобођеној Херцег-Босни

У месецу септембра 1920. године Регент Александар посјетио је у тријумфу ослобођену Херцег-Босну. Тај пут престања сјајну манифестију народне захвалности и непоколебиве оданости.

За време свечаног ручка у Сарајеву, Регент Александар одржао је следећи говор:

Босна и Херцеговина биле су увек драге земље срцу нашег народа. Откада се за нас зна, ми браћу из ових крајева нисмо делили од осталих наших племена. Како би могло бити другачије? Први писмени споменици народним словом који се досада сачувани нашао, делео је сродника Немање и Кулина Бана. Зар би се другачије могло одбранити почивање Св. Саве у Милешеву? Је ли краљ Твртко желео да продужи политику и славу Немање, када се пријеком првог крунисања за краља опет у Милешеву позвао на сродство с њиме? Нису ли Босна и Херцеговина у исто време везивале два наша племена, Србе и Хрвате, који су се у овим крајевима приближили један другом, нарочито за време твђинске азијатске владавине; а већ и пред овом владавином Твртко се, 1390. године прогласио хrvatskim Краљем.

Сам географски положај наменио је Босни и Херцеговини готово трагичну судбину, јер су ове две покрајине и народ који у њима живи били сувише изложени утакмици у сурвивијости Рима и Византије, Бечеја и Стамбула, од чега су наши претци тако много препатили. Отуда је дошло да су друштвене, економске и верске прилике другачије се развијале него по осталим нашим земљама и да су често нереди онемогућили сваки напредак. Али ни ти сви спољни, туби, тако јаки утицаји нису били у стању одвојити наше прстке од главнога стабла нашег народа. Стога и видимо да се два пута на Косову са осталом браћом боре за народну независност, а већ свима нама је

Herceg-Bosna u zbirci govora Aleksandra Karadžorđevića

II.

Kakvo je Vaše mišljenje o budućim odnosima između naše države i Bugarske?

Ovakva »naša država«, kakva je данас, ne može prama ni jednomu susjetu – dakle ni prema Bugarskoj – biti iskreno miroljubiva, budući da ovaj današnji režim zapravo u neprekidnom ratu ne samo s čitavim narodom hrvatskim, nego i s velikom većinom ostalog putanstva izvan Hrvatske, a na priznatom teritoriju Srba, Hrvata i Slovenaca. Bugarskoj je doduće na čelu iskreni prijatelj Srba, Hrvata i Slovenaca, od kojih ni jedan nikada nije bio za ovakovo primitivno nivelliranje (rušenje), što ga provedi centralistički režim ga Pustinja Pribićevića, a kamo li bi bio za ovakva zvjerstva proti vlastitom narodu, što ih taj barbarски režim provodi u Makedoniji, u Crnoj Gori, u Herceg-Bosni pa i u Hrvatskoj.

Prema tomu ovakova »naša država« ne samo da nije nikakvo rješenje izočnoga pitanja na Balkanu, nego je to pogoršanje i otvoravanje tog pitanja, što se najbolje vidi u današnjoj napetosti prama Bugarske, koja bi u drugim prilikama – tj. da su i Bugarskoj na vlasti bugarski Pašići i Pribićevići – bila već dovela do ponovnoga mrvarenja između Bugara i Srba, a tim i do balkanskoga, a valjda i do ponovnoga evropskoga rata.

Iz pisma S. Radića S. M. Braloviću (1912.)

IVAN ZOVKO

HRVATSKO IME U NARODNOJ PREDAJI I OBIČAJIMA BOSNE I HERCEGOVINE

Priredio Ivan Alilović

HKD sv. ĆIRILA I METODA
ZAGREB

Naslovnica poznate Zovkove knjige
(pretisak)

POLITIČKA KNJIŽNICA.

II.

Hrvatstvo starih Dubrovčana bosansko-hercegovačkih muslimana

NAPISAO: S. B.

(PRETISKANO IZ „OBZORA“)

TISKAK VINKA VOSICKOGA U KOPRIVNICI
1927.

Brošura Stipana Banovića

Naši kršni Dalmatinici, Bosanci i Hercegovci pjevali su ovako:

Dalmacija, Herceg - Bosna,
Na Te Vladko je ponosna.

I konačno je narod sam isjevao stihove, koji su oduševili i strance, kad su posjetili naše lijepo ubavu Hrvatsko Zagorje:

Umro je Stjepan Radić,
Živio dr. Maćek,
Živila naša zemlja Hrvatska.

Herceg-Bosna u pjesmama u čast V. Maćeku

«NA POSAO, MUSLIMANSKA SELJAČKA BRAĆO!»

U nedjelju 24. studenoga 1935. posjetilo je nekoliko ugleđnih muslimana iz Herceg - Bosne gospodinu predsjednika Dra Mačka, i tom je prilikom došao govor među ostalim i o muslimanskom svečanom mjesecu Ramazanu, koji je započeo 28. studenoga. Gospodin predsjednik Dr. Maček rekao je:

»Kako vidim, Ramazan je ne samo mjesec posta, t. j. mjesec pokajanja i svakog uzdržavanja od ružnih stvari i zlih pomisli, mjesec skrušene molitve, nego je to ujedno i mjesec razgovora i dogovora o raznim narodnim poslovima.

Ovim povodom molim vas, da izručite svoj braći muslimanima, bez obzira na to, da li se već smatraju ili ne smatraju Hrvatima, moju najiskreniju čestitku.

Potsjećam tom prilikom na duboke islamske izreke, da je ljubav prema domovini jedna od prvih islamskih dužnosti, i da je pošten rad jedna vrsta iskrene molitve.

Spojivši smisao ovih dviju izreka u jedno, treba da svaki pravi musliman u vrijeme Ramazana najprije sam za sebe razmisli, a onda potraži kojega druga, pa se s njim porazgovori, te da zajedno okupe cijelo selo ili mahalnu na razgovor o svemu, što nas tišti, pa onda svi zajedno da pregnemo u odlučnom i neustrašivom radu, da sebi, a što je još važnije, djeći svojoj i unučadi svojoj

287

Iz knjige Mačekovih izjava
("Vođa govori", 1935.)

ma priznati povjesnik drži moje pitanje zanimljivim i pita se je li uopće ikada ranije pojmom Herceg-Bosna bio decidirano korišten kao politički pojam. Da jest, bilo bi to do sada barem negdje tematizirano, što mu nije poznato. Možda je i to dokaz da naša historiografija ima još puno pitanja kojima se nije nikada bavila. On je mišljenja da je pojmom Herceg-Bosna korišten iz „praktičnih“ razloga. Pa i poetskih. Jer nema pjesme u kojoj bi bilo mesta za Bosnu i Hercegovinu, ali za Herceg-Bosnu ima. To je i pitanje slogova. Ako se malo prelistaju stariji hrvatski časopisi, posebno poetski prilozi u njima, naći ćemo na dosta mesta spomen Herceg-Bosne. Herceg-Bosna je nakon 1945. zvučalo zastarjelo; jedan od razloga je avnojski duh koji je naglašavao republičke jedinice u vlastitoj definiciji. Nema političara poslije 1945. koji bi koristio termin Herceg-Bosna. Pa ni za vrijeme NDH nije se sustavno širila Herceg-Bosna, a s obzirom na ideološki i politič-

ko-zemljopisni koncept to nije bilo ni potrebno.

Slično mišljenje dijeli i povjesnik koji upozorava da je pojmom Herceg-Bosna nastao vjerljivo nakon 1878. godine - kad je Berlinski kongres Austro-Ugarskoj Monarhiji povjerio mandat privremene uprave nad BiH - bez posebnih političko-nacionalnih konotacija, naprosto iz stilskih razloga. Time se ipak posredno htjelo istaći da je riječ o jednoj zemlji u zemljopisnom i upravno-političkom smislu. Pojam koriste i Srbi („Herceg-Bosna, Lika, to je srpska dika“). Koriste ga sve do 1992., naravno, i muslimani.

Poznati hercegovački učitelj i prikupljač narodnih običaja i umotvorina Ivan Zovko objavljuje svoje djelo pod naslovom „Hrvatstvo u narodnoj predaji i običajima po Herceg-Bosni“, Mostar, 1899. Pregledom toga štiva ustanovit ćemo da se Zovkino istraživanje odnosi isključivo

DOMINIK MANDIĆ
sabran a djela

5

ETNIČKA POVJEST BOSNE I HERCEGOVINE

ZIRAL

na područje unutar granica Bosne i Hercegovine.

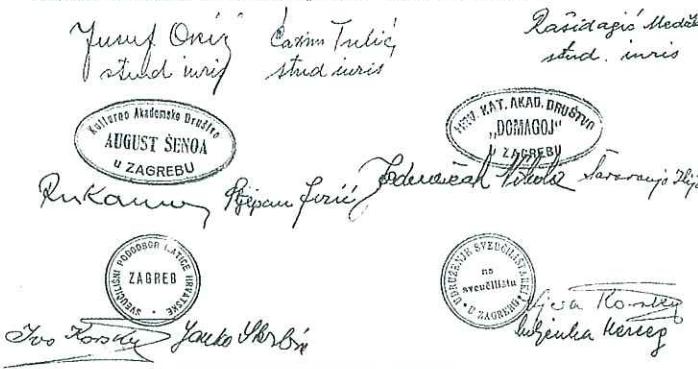
Dr. Krunoslav Draganović objavljuje svoju povijesnu raspravu „Hrvati i Herceg-Bosna“, Sarajevo, 1940., a **dr. fra Dominik Mandić** podulju raspravu povodom 500. obljetnice pada Bosne „Herceg-Bosna i Hrvatska“, Buenos Aires, 1963. {posebni otisak iz „Hrvatske revije“, god. XIII, sv. 4 (52)}. U tekstovima gotovo ni jedan ni drugi ne spominju Herceg-Bosnu, nego raščlanjuju povijest starih zemalja Bosne i Hercegovine.

Kako je već prethodno spomenuto, u narodnim pričama i pjesmama moglo bi se pronaći dosta mesta o Herceg-Bosni, jer je to poetski i u tu svrhu prikladniji izraz za zemlju Bosnu i Hercegovinu. Pa i naši stari su u svojim zimskim razgovorima prioprijedali radije o Herceg-Bosni jer je to bio laganiji izraz koji se uvrježio u govorni jezik. Tome se, međutim, ne može pripisati nikakva politička primi-

Naša je riječ kratka i jasna: Ne damo Herceg - Bosnu
i želite.

U zagrebu, 21. travnja 1879.

Hrvatski muslimani akademicići pitomci "Narodne Uzdaniće":

Protiv podjele Herceg-Bosne 1939.

I. - BOSNA I HERCEGOVINA GEOPOLITICKI SU BITNO POVEZANE S HRVATSKOM

I. - Povezanost s Hrvatima

Po zrenljivom ravniju i obliku, Bosna i Hercegovina nastavak su planinskih spiljno-mediterranskog vjekova, koje zovemo Alpama. U zapadnom dijelu srednjeg Hrvatske Alpaku gorje popina posebne oblike i voja vlastiti obilježja. Iz ovoga područja, glave teku planinski spiljeti preko cijele BiH u Bosnopolju i sjeveroistočnom pravcu, a takođe i u jugoistočnom i jugozapadnom pravcu, tako da se na istoku s riječkom Drinom, a na jugoistoku sa Slavonskim Jezera, odnosno na rijekama Cora i Albanije, formiraju visokih Hercegobinštih planina razlike su se mnogobrojne doline i polja. Postoji tih toku rijeke i vjegešju se putevi, koji vratuju u jedno strujno vodeno, bosansko-hercegovačke i dalmatinske krajine. Sve te zemlje, zajedno s tvrđinicama pannonicke Hrvatske, zemljito su tijesno povezane u jedno, i prema tome i u geopolitičke snage djejstvaju su i djeluju na povijesnoj ravnici, koja na tom prostoru live (1).

Dalmatina Bosna i Hercegovina nemaju naravnih graniča i geopolitički ne zame vanostalom su

U drugoj polovici mjeseca svibnja g. 1463 tuški sultan Mehmed II zauzeo je Dobovar, a zatim Tuje, tadašnji grad Bosne, i pod njegovim zidinama pogubio zadnjega bosanskog kralja Stjepana Tomića. Početkom sljedećeg mjeseca Vilbomu, koja će se kasnije prozvati Sarajevo, Sultan je Bosnu proglašio turanskim pokrajinom (osmanskim), koja je prilijelo smanjenoj Bosni (2). Tim je ustanovljen i osnovan grad Sarajevo, kojeg će odmah i blizu usjecati na njegovu sudinu sa sve buduću stoliču. Vrijedno je zlog toga i korisno, da se prigodom ovog subtenzivne godištine pozabilimo odnosom Herceg-Bosne s Hrvatskom u proušnji i ojezinu matenju za hrvatski narod u budućnosti.

(1) Gl. K. A. Lukas, *Geographie von Europa u. der Hercegovina*, Titel: *Alte und neue geographische Landkarten des Balkan-Herzegowinen*, 1892. (Vienna 1892) 503-535. F. Lukas, *Zemljepisni i geopolitički podstavci dalmatinske i hercegobinštih zemalja*, u: *Zemljepisni i geopolitički podstavci dalmatinske i hercegobinštih zemalja*, I. (Zagreb 1900); u: *Predstavnik dalmatinske i hercegobinštih zemalja*, I. (Zagreb 1902) 592-593; Ist. d. geopolitisch studien u. Geographie der östlichen Balkanländer, u: *Geographie des Orient* (Chicago 1900) 159-160.

84

D. Mandić usporedno koristi nazive BiH i Herceg-Bosna

KRUNOSLAV DRAGANOVIĆ
O. DOMINKI MANDIĆ

HERCEG-BOSNA I HRVATSKA

sao. U pismenom i usmenom stvaralaštvu pohranjeno je iskustvo naroda o životu, o njegovim tjeskobama i neispunjena željama, i dokle god ga se ne instrumentalizira u ideološke svrhe, radi se o umjetničkom blagu. Pojam Herceg-Bosna je, očito, jedan od izraza koji su narodnim umotvorinama davali oblik umjetničkoga.

To što su organizatori obrane hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini 18. studenog 1991. proglašili „Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosnu“ (HZHB), bio je odgovor na već ranije osnivanje civilnih (i vojnih) institucija bosanskih Srba i muslimanskih Bošnjaka („Skupština srpskog naroda BiH“ 24. listopada 1991. - kasnije Republika Srpska – i „Muslimanska patriotska liga“, 2. svibnja 1991.). Osnivanje HZHB je, vjerojatno, trebalo imati i politički i obrambeni smisao. Što je od toga

oni u vrijeme tvorili 15 postotaka cijelokupnog pučanstva. Taj nizak broj biježe učinkom turskih ratova. U turskom kalendaru za Božić i Hercegovinu, izdromom god. 1371., naveden je broj pučanstva Bosne i Hercegovine s 1.026.000 duša, dok je u turskom popisu pučanstva god. 1376. nabrojeno 1.051.000. No u to vrijeme planito je u Bosni i Hercegovini kršćanski ustank, tako da nije moglo biti po-brzog cijelokupnog štetljstva.

God. 1878. okupacija i vlasti izvršile prvi pouzdani popis pučanstva. Na 1.470.000 preveden kroatice učinkom izvještenja obnovljene popisne liste još mogao biti puno točniji. Prema tome biježe u Bosni i Hercegovini 1.158.000 duša, od toga 496.000 pravoslavaca i 482.000 katolika, a 1.050.000 mušlumanima i 209.000 katolika. Ili u postocima: 42,58% pravoslavci, 38,73% mušlumani i 18,08% katolici. Pravoslavni živjeli tvorili je daleko većinu; za njih je za okruglo 4.000 precenta zahtijevao muslimanski, dok katolička njih bila ni polovica, koliko muslimana, a prema broju pravoslavnih tvorili su katolički pravoslavne dvije petine. Katolički, pretežito islamizirani zajedno sa činili 56,81 posto cijelokupnog žiteljstva. Nema podataka o narodnosti preduzeća, no ona je gotovo bez izuzetka bila hrvatska i srpska. Drugog življa prije okupacije toga nije bilo, izuzevši 3426 Španjolskih Židova i neznatnog broja Turaka.

Sest godina kasnije, nakon konsolidacije novog režima, proveden je ponovni popis pučanstva. Otuda možemo slijediti točnu razvoj pučanstva u toj pokrajini. (Uspoređi dijagrama br. 4. i skrižajke na str. 43,69.)

Vidimo dakle da se pučanstvo Herceg-Bosne ioz po vrijeku više nego podvostručilo (+ 100,9%), dok je porast pučanstva u banskoj Hrvatskoj kroz isto vrijeme iznosio tek 53,8%.

Naglo napredovanja pučanstva, uvjeljavamo promjenama u strukturi društva 19. vijeka, počelo je u Herceg-Bosni nakon okupacije, dok je u Hrvatskoj i Dalmaciji primjenjivano već u povijesti prošlog vijeka. Padimo li vjeru turskom popisu od 1851., tada je Herceg-Bosna, kroz 30 godina napredovala brojem pučanstva za 1.501.000 na 1.650.000, ili 12,5%, dok je banska Hrvatska od 1840. do 1931. dokle tada godinama napredovala za 1.000.000, ili 90%. Dalmacija (od 1850.–1931.) za 73,4%. Vidi se dakle da je napredovanje Bosne znatno brže, no ta je prednost utvrdjavana slijenim gorastom poslijeratnom okupacijom, da se prije toga Hrvatska i Dalmacija većje pučanstvo, brže rasle. Godišnji porast pučanstva Herceg-Bosne izradio je u razdoblju od 1879. do 1885. god. 2,5% po mili, u idućem desetljeću 1,74, u razdoblju od 1895.–1910. bio je 1,40, u desetljeću svjetskoga rata nastupio je nazadak od okruglo 4%, dok se u prvom poslijeratnom desetljeću porast pučanstva opet diže na 23,1% i time najviše približava rekordnom porastu neposredno na-

148

M. Lorković (Narod i zemlja Hrvata, 1939.) ne pravi razliku između BiH i Herceg-Bosne

ostvareno i koliko je to bila ideološka konstrukcija a koliko vrijednosni čin, još uvijek nije egzaktno utvrđeno. Samim time što je svijet, primjerice, Republiku Srpsku priznao a HZHB poništio, nije ponuđen odgovor na opravdanost ili neopravdanost, ispravnost ili neispravnost tih čina. Za to su potrebna pomnija istraživanja i provjere. I, napokon, ma kakav sud donijela povijest o Hrvatskoj zajednici Herceg-Bosni, to ne mijenja ništa na činjenici da je pojам Herceg-Bosna više od stotinu godina korišten u pučkom stvaralaštvu i praktičnom životu bez ikakvih političkih pobuda.

Sadržaj

	Strana
I. Opći i geopolitički smještaj Nezavisne Države Hrvatske	5
1. Opći smještaj Nezavisne Države Hrvatske	5
2. Granice	7
3. Geopolitički smještaj Nezavisne Države Hrvatske	9

II. Fizički zemljopis Nezavisne Države Hrvatske

1. Geološki razvoj zemlje naše domovine	31
2. Oblik na	35
A) Gore Savsko-draževskog medurječja	36
Gore Hrvatskog Zagorja	37
Bilogora i Moslavinska gora	38
Gore Poške kotline	38
Fruška gora	38
B) Dinarske planine	39
Gorski Kotar i Ličko-krbavsko visočje	41
Dalmatinske ili Primorske planine	44
Bosansko-hercegovačke kričke planine	47
a) Bosansko-hercegovačke kričke planine	47
b) Bosansko-hercegovačko đurđevanje	49
c) Bosansko-hercegovačke vapnenačke planine	49
c) Sjeverno bosansko (flisko) gorje	50
C) Ravnica	51
3. Hidrografia	53
A) More	53
Sjeverna, veličina i dubina	53
Postanak Jadranskog mora	54
Obala i otoci	55
Osobine morale vode	58
Važnost Jadranskog mora za Hrvate	61
B) Rijake	63
Razvodnica i podjela na slijevove	63
Slijev Cetina mora	63
Slijev Jadraninskog mora	68
Ponornice	70
C) Jezera	70

"Zemljopis NDH" F. Lukasa i N. Peršića (1941.) pozaje samo BiH

Prema „Večernjem listu“ (22. lipnja 2009.) u Mostaru postoji radijska postaja pod imenom „Radio Herceg-Bosna“, a kao osnivač te postaje „još uvijek se vodi nevladina udruga Hrvatska zajednica Herceg-Bosna“. Spomenuta nevladina udruga i njezina svrha nam nije poznata, pa se o njoj ovdje, na žalost, ne može ništa pobliže reći. Puno bi nam pomogli sami utemeljitelji Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, kad bi sami pred javnost iznijeli iz kojih su se pobuda organizirali u zajednici pod imenom „Herceg-Bosna“?!.

13. DECEMBAR 1991

Brođan Čavkić, prezident SDH
Fridrišafona

Da se „Muslimanski glas“ počinje potpisati uključujući i naš razgovor sa gospodinom Odboru Čavkićem, Predsjednikom Odbora SDA i Fridrišafenu, gradu koji pripada regiji Bačkoj, a u kojem se nalazi i grad Novi Sad. Od novog Čavkića sasvimino do je odavno poistojala ideja o organiziranju Muslimana Širokog Europe, a da su pojedini ugledni i uspiješni poslovni ljudi, rodom iz Herceg-Bosne, na razne načine pomognu svoju zemlju. Čavkić je, takođe, Čavkić napominje da su postojali razni odbori za okupljanje Muslimana i da je jedan takav odbor bio planirao izgradnju džamije u Tetruštu. Značajno je napomenuti da je učinkom akcije u prikupljanju sredstava za pomoći Muslimanima u BiH i Jugoslaviji.

– Sve naše akcije, ipak nisu bile u toj mjeri organizirane

da bi zadovoljile želju Muslimana Širokog Europe da ovom angažmanom doprinese brojnim razvoju jedini domovine

Bosne i Hercegovine, Čavkić je, učinkujući da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi Osnivačka skupština grana

NAŠI ISELJENICI

Glas zavičaju u „Muslimanskom glasu“

HERCEG-BOSNA – JEDINA DOMOVINA

15

SDA za okrug Baden jezera – ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da su uskoro održani i izbori i da je gospodin Čavkić imenovan Predsjednikom Odbora SDA za okrug Baden jezera. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić imenovan Predsjednikom Odbora SDA za okrug Baden jezera. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao

članak u kojem kaže da se što prije održi

Osnivačka skupština grana

SDA za okrug Baden jezera –

ističe gospodin Čavkić i dodaje da je su Odbor Čavkić: Muhammed Hadžić, Željko Šarić, Fikret Begić, Fikret Šilović, Muhammed Čavkić, Hasan Mehmedović i brođan Čavkić. Saznajemo i da će gospodin Čavkić uključiti i u političku životu jugoistočne Bosne i Hercegovine. Čim smijući da je u Jugoslaviji formiran SDA, takođe i u istočnoj Bosni i Hercegovini, a da je učinkujući u tribini istakao